

Water

*Er is een regendruppel op mijn hand gevallen
Gegoten uit de Ganges en de Nijl.*

.....
*Er zijn te weinig monden, water,
Om je vluchtige namen uit te spreken.*

*Ik zou je in alle talen moeten noemen,
Terwijl ik alle klanken in een keer articuleer,*

*En tegelijk zwijgen – voor het meer
Dat geen enkele naam mocht ontvangen
En niet op aarde bestaat – als ook aan de hemel
Geen ster is die erin weerspiegeld wordt.*

*Iemand verdronk, iemand riep stervend om jou.
Dat was lang geleden, dat was gisteren.*

*Je hebt huizen geblust en huizen meegesleurd
Als bomen, en bossen als steden.*

*Je was in doopvonten, in baden van courtisanes.
In kussen en lijkwaden.*

*Stenen bijtend, regenbogen voedend.
In zweet en in dauw van piramides, van seringens.*

*Wat is het licht in een druppel regen te zijn.
Hoe teer raakt de wereld me aan.*

*Wat ook maar waar en wanneer is gebeurd,
Staat geschreven in het water van Babel.
(Wistawa Szymborska)⁴⁴*

A. Wat gebeurt er, als wij het "water" noemen?

De wereld, waarin wij leven bevat een zeer merkwaardig goedje. Het is in grote hoeveelheid aanwezig, maar het meeste ervan kunnen wij niet echt gebruiken. Toch is er geen leven op aarde mogelijk zonder deze substantie. Mijn eigen lijf bestaat voor driekwart uit deze realiteit. Het komt in honderdduizenden verschillende gedaantes voor. Bij kolossale hoeveelheden noemen wij het "oceaan" of "zee". Wat mindere massa's heten "meer". Het is "regen" en "mist", "beekje" en "rivier". Het is "dauw" en "traan". Het is "doopwater" en "bad voor courtisanes". Het is nog zo veel meer dan dat. Het is: ... tja, wat is het eigenlijk?

Er is maar een beperkte hoeveelheid van dat goedje voorradig, maar eeuw na eeuw wordt het hergebruikt. Het wordt zee en wolk, regen en plant, voedsel en afval, lijf en lijk, verdampt en teruggestuurd, zee en wolk, ... En dat gaat maar door in altijddurende kringloop. Altijddurend? Hoe lang zal die grootse levensklok nog lopen?

Iedere druppel, die ik drink, maakte wereldgeschiedenis. Zij spoelde door de drank van keizers, verwoestte landen en volken in enorme vloedgolven, was speelgoed voor kinderen in een zwembad, leste de dorst van een stervende, waste het dode lichaam van een geliefde, vulde het eerste badje van een pasgeborene, reinigde de vuile handen van een slaaf. Zij redde het leven van dorstige mensen in de woestijn en doodde duizenden in nietsontziende overstromingen. Zij ondermijnde paleizen en bouwde heuvels. Zij veroorzaakte leven en zij maakte de dood. Deze adembenemende, geheimzinnige, huiveringwekkende werkelijkheid benoemen wij met een simpele naam. Wij noemen het "water".

Maar "water" bestaat niet. De stille Oceaan bestaat en de Rijn; de dorstlessende drank bestaat en de vulling van een zwembad; de beek bestaat en het stille meertje; de kleuren van de regenboog bestaan en de dauw op een bloemblaadje; het sneeuwvlokje bestaat en het wolkengevaarte, dat er uitziet als een luchtkasteel. Al die dingen bestaan en nog zo ontzaglijk veel meer.

"Het woord "water" is een abstractie", zeggen wij dan. "Het verwijdt zich van de concrete werkelijkheid en probeert een naam te geven aan de grootste gemene deler hierin". En dat doen wij, omdat het ons helpt een greep te krijgen op de oneindig gevarieerde, chaotische werkelijkheid om ons heen. Zo kunnen wij er iets van begrijpen en er iets over zeggen. Het geeft ons rust en een beetje zekerheid.

Maar onderweg hebben wij een ontzaglijk offer gebracht: wij hebben de werkelijke werkelijkheid opgeofferd voor een begrip. Alle emoties, alle ervaringen, alle historie, alle leven en alle dood; zij liggen als waardeloos afval langs de intellectuele weg, die wij gegaan zijn. Alle huiveringwekkende, geheimzinnige, adembenemende realiteit is verdwenen.

Wat wij overhouden is een kleurloos omhulsel, het enige, dat al die ervaringen gemeen hadden: het woord: "water".

En dan menen wij ook nog te mogen beweren, dat wij die werkelijkheid daarmee "begrepen", dat wil zeggen: "in onze greep gekregen hebben". Vervolgens durven wij tot elkaar en tot onszelf te zeggen: "*Doe niet zo zweverig en zo poëtisch met al die beschrijvingen. Je bedoelt gewoon water, toch?!*" En wij beseffen niet, hoe de huiveringwekkende, mysterieuze werkelijkheid nu voor ons dreigt verloren te gaan achter onze simpele woorden.

B. Wat gebeurt er, als wij het "H₂O" noemen?

Vaak krijgt deze geheimzinnige materie een wetenschappelijke naam. Wij noemen haar dan: H₂O. Deze naam geeft aan, dat je deze werkelijkheid met wat moeite en inspanning kunt ontleden. De onderdelen ervan kunnen dan bewerkt en verwerkt worden in nieuwe constructies, of los van elkaar worden bewaard om ze later weer bijeen te voegen. De mysterieuze werkelijkheid is voor ons nu technisch hanteerbaar geworden. Deze

mogelijkheid om de materie te ontleden heeft ons geen windeieren gelegd. Het heeft enorm bijgedragen aan de industriële revolutie en de bruikbaarheid van de natuur voor ons sterk doen toenemen.

Deze ontwikkeling heeft ook een schaduwzijde. Omdat de techniek zo'n geweldige invloed op ons dagelijkse doen en laten heeft, zijn wij de technische omschrijvingen van de werkelijkheid gaan "lezen" als de objectieve, de enig ware benamingen. Wij zeiden: "Water *is* H₂O" en maakten hiermee de beperkt-technische omschrijving tot de enig juiste. Alle andere namen werden daarmee teruggebracht tot: dichtelijk, niet erg reëel, romantisch, luxe-want-niet-echt-bruikbaar-in-de-praktijk.

Dit kleurde onze visie op de wereld, waarin wij leven. Deze werd in onze ogen mechanisch en puur instrumenteel. De dingen hadden geen *waarde in zich* meer, maar waren *alleen waardevol in zo verre zij ons* ten dienste stonden. Wat zwart-wit geformuleerd zou je kunnen zeggen, dat de wereld, waarin wij leven, nog alleen de waarde heeft van het prijskaartje, dat er aan hangt. Alle waarde is geworden tot: alleen-waarde-voor-ons. Zo werden ook schoonheid en kunst getekend door een – soms onvoorstelbaar hoog – geldbedrag.

Als ik de vraag stel: "Wat is het schilderij van de zonnebloemen van Vincent van Gogh waard?", dan denken wij bij het antwoord niet direct aan het emotionele effect op de toeschouwer of aan de indruk, die de stralende schoonheid achterliet (dat was voor van Gogh de reden om die zonnebloemen te schilderen), maar aan het prijskaartje, dat er bij de vorige veiling aan hing: negen miljoen dollar.

Deze reductie van de werkelijkheid waarin wij leven, tot een door ons te gebruiken instrument, waar wij naar geloven mee mogen omgaan, omdat het geen waarde in zich heeft, heeft ingrijpende gevolgen gehad. Het aanvoelen van de mysterieuze laag in diezelfde werkelijkheid verdampte. Het goddelijke verliet de wereld en God was daarmee de grote afwezige geworden: "*God is dood; alleen de mens leeft*".

En ook de mens als uniek individu dreigt herleid te worden tot een nummer, een "factor" in de economie, de politiek en in de grote verhalen van de wereldgeschiedenis. Hartstochtelijk verlangen naar leven, wanhoop, vertwijfeling, dapperheid, immense pijn, hoop; al die elementen, die een mens tot deze unieke mens maken, worden weg geselecteerd in de historische constatering: "In Auschwitz werden anderhalf miljoen mensen vermoord".

De huiveringwekkende leegte, die na al dat abstraheren achter bleef, het gevoel van fundamentele zinloosheid. moest onze cultuur hierbij wel voor lief nemen. Ons bestaan als individu was immers "toevallig" geworden, zonder innerlijke zin en ten dode opgeschreven. "Zo is het", moesten wij geloven. "Meer is er niet, nu niet, vroeger niet en in een zogenaamd hiernamaals niet". En als wij dat niet wilden accepteren, "waren wij niet wetenschappelijk bezig". Dat was in onze moderne West Europese cultuur zo ongeveer de zwaarste ketterij, die wij ons konden en durfden permitteren. Gelukkig begint zich enig verzet tegen deze grauwe kleurloosheid af te tekenen.

"Wat kan spiritualiteit zijn in een "na-" of "postmoderne" samenleving? De uitdrukking "Na-" of "postmodern" duidt in mijn ogen op de twijfels die tegenwoordig welhaast iedereen heeft bij het ideaal van de moderniteit. Wie twijfelt deze dagen

*niet aan de autonome macht van rede en technologie
om de wereld te herscheppen?"*
(Ilse N. Bulhof)⁴⁵

C. Wat gebeurt er, als wij het "goddelijk" noemen?

Zou je het water ook goddelijk kunnen noemen? Onze verre voorouders hadden hier geen enkele moeite mee. Je kunt het ook nog wel aantreffen bij de natuurvölker, die tot in onze tijd hun bestaan hebben gerekend en die wij met een flinke scheut arrogantie "primitieve volken" menen te mogen noemen, omdat zij nog niet ingevoegd zijn in onze - volgens ons zoveel betere - wereld van "de autonome macht van de rede en van de technologie om de wereld te herscheppen"!

Natuurlijk gebruikten zij water voor dezelfde doeleinden, als wij dat tegenwoordig doen. Natuurlijk besproeiden zij er hun akkers mee, kookten zij hun voedsel er in en wisten zij hun kleren. Maar blijkbaar hadden zij het gevoel, dat er in water meer was dan alleen maar bruikbaarheid, meer dan alleen maar nut-voor-mensen. Wat is dat extra, die diepere dimensie, die men bij gebrek aan betere woorden "goddelijk" noemde?

Is water ook: huiveringwekkend, angstaanjagend, ongrijpbaar schoon en ongrijpbaar dreigend, onverdiende genade, oorzaak van dood en van leven, soms doodsangst en soms hoop oproepend, het leven gevend en de dood brengend? Is water dus ook "het mysterie in en achter ons kleine, kwetsbare bestaan"? Is het zo vreemd, dat mensen probeerden met deze oerkracht een relatie op te bouwen en hem een naam te geven en een gezicht?

Nog steeds zijn de namen van onze West Europese rivieren afgeleid van die gezichten en die namen. Zij werden genoemd naar Keltische godinnen: Seine, Rijn, Theems. Nog steeds kan je in de kathedraal van Chartres afdalen en dan in de kelders de heilige bron bezoeken, waar de Kelten honderden jaren voor onze jaartelling de vrouwelijke godin van het water vereerden. Een missionaris wijdde de bron toe aan Maria: de oorsprong van de Christus, het levend water. En erboven verrees de indrukwekkende kathedraal, uiteraard toegewijd aan "Notre Dame". Zo nam Maria de functie van de godin over. De plaats is nog ouder en heiliger dan het gebouw, dat er nu staat.

Binnen het officiële christendom was het behoorlijk ongepast om op dit soort oeroude elementen de aandacht te vestigen. "Terugval tot het heidendom" heet het nog steeds. Toch hebben de katholieke en orthodoxe gelovigen, zij het veelal onbewust, heel veel van die heidense levenssfeer meegenomen in hun verering van Maria en in andere gebruiken.

Het reformatorische deel van het christendom heeft er meestal grotere moeite mee. Als alleen het Woord Gods, zoals in de Bijbel geschreven, de weg naar God wijst, wat moet je dan beginnen met al die "menselijke" bedenksels, zoals die in de natuurgodsdiensten tot uiting kwamen? Dan is dat alles afgoderij en bijgeloof!

Maar hoe kan je dan nog iets ervaren van God, als elke ervaring van Degene, die ons nabij is en tegelijkertijd ver overstijgt, verdacht wordt gemaakt? Zijn er "foto's van de Onzichtbare, Nabije" mogelijk?